

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Затверджую
Ректор Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

проф. Лазаренко Н.І.
« 29 » березня 2021 р.

ПРОГРАМА І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

із Загального землезнавства

для вступу до аспірантури

за спеціальністю: 103 Науки про Землю

Голова фахової атестаційної комісії –
доктор географічних наук, професор

Г.І. Дениsik

Вінниця - 2021

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вступний іспит із загального землезнавства передбачає перевірку загальнотеоретичної і практичної підготовки випускників вищого навчального закладу ступеню вищої освіти магістр (перехресник) у відповідності до державних стандартів підготовки (освітньо-кваліфікаційна характеристика та освітньо-професійна програма) щодо відповідності рівня підготовки студентів для здобуття наступного освітньо-наукового рівня: доктор філософії з галузі знань 10 «Природничі науки», спеціальності 103 Науки про Землю*.

У зв'язку з реалізацією системою Вищої освіти України ідей Болонського процесу на природничо-географічному факультеті освітній процес здійснюється за кредитно-трансферною накопичувальною системою і передбачає ступеневий рівень підготовки фахівців. Основними завданнями підготовки за ступенем вищої освіти магістр є формування ґрунтовних знань з фаху та широке залучення інноваційних технологій, формування географічного світогляду, надбання вмінь орієнтуватись у великому обсязі професійної інформації, аналізувати її та застосовувати у практичній професійній діяльності.

Основою успішності виконання поставлених завдань є систематичне формування у студентів теоретичних положень географічної науки, географічних законів і закономірностей, основних термінів і понять упродовж всього терміну навчання. У відповідності до цього викладачами природничо-географічного факультету ВДПУ складена програма вступного іспиту із загального землезнавства, до якої увійшли теоретичні і практичні питання у відповідності до дисциплін навчального плану спеціальності. Програмою передбачене висвітлення міжпредметних зв'язків географічних дисциплін і соціальних процесів та їх наслідків, а також зв'язки з іншими предметами негеографічного циклу. При цьому була врахована специфіка дисципліни, а також методичні підходи до викладання фахових дисциплін, виходячи з того, щоб підготувати молодого спеціаліста до виконання професійних обов'язків.

Магістр (перехресник), що претендує на здобуття СВО доктор філософії під час складання вступного іспиту повинен показати:

- ґрунтовні знання основних понять і термінів сучасного землезнавства;
- ґрунтовні знання основних географічних законів і закономірностей у природі і суспільстві;
- вміння аналізувати географічну інформацію з використанням географічних карт і атласів, географічної літератури, аналізувати супутню інформацію та застосовувати її у географічних дослідженнях;
- вміння застосовувати отримані теоретичні знання і практичні уміння із загального землезнавства під час викладання географії у середніх навчально-виховних закладах;
- вміти застосовувати різні методичні прийоми і підходи до викладання фахових дисциплін.

Програма вступного іспиту підготовлена на основі програм дисциплін у відповідності до державних стандартів підготовки (освітньо-кваліфікаційна характеристика та освітньо-професійна програма).

При підготовці до іспиту студентам рекомендується використовувати літературу, що наведена у програмі.

Програма вступного іспиту складається з наступних розділів:

1. Пояснювальна записка.
2. Основний зміст.
3. Критерії оцінювання.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Загальне землезнавство як наука

Місце загального землезнавства у фізичній географії. Розділи загального землезнавства. Взаємозв'язок з іншими науками та значення. Структура і зміст курсу загального землезнавства, його місце у системі підготовки вчителя географії.

Всесвіт його склад та будова

Космічні тіла і їх взаємодія. Метагалактика. Наша Галактика. Сонце, його будова. Сонячне випромінювання. Сонячна активність і її вплив на географічну оболонку. Планети Сонячної системи. Закони руху планет. Гіпотези про походження Сонячної системи. Умови виникнення життя у Сонячній системі.

Фігура і розміри Землі

Розвиток уявлень про фігуру Землі: шар, сфероїд, геоїд. Географічне значення фігури і розмірів Землі.

Внутрішня будова Землі, склад, маса, густина, температура. Основні географічні наслідки. Осьове обертання Землі і його наслідки. Гравітаційне і геомагнітне поле Землі, їх характеристика та значення для планетарних процесів. Обертання Землі навколо Сонця і його наслідки.

Атмосфера Землі

Будова і вертикальна протяжність атмосфери. Гіпотези про походження і еволюцію атмосфери. Взаємодія атмосфери з іншими оболонками Землі. Сонячна радіація в атмосфері та на підстилаючій поверхні. Радіаційний баланс і його складові. Тепловий режим підстилюючої поверхні. Тепловий режим атмосфери.

Вода в атмосфері

Загальна кількість і форми перебування води в атмосфері. Залежність характеристик вологості від температури. Випаровування і випаровуваність. Атмосферне зволоження. Коефіцієнт зволоження. Радіаційний індекс сухості. Планетарні закономірності розподілу атмосферного зволоження. Атмосферні опади. Закономірності розподілу атмосферних опадів на Земній кулі.

Атмосферний тиск

Одиниці і методи виміру атмосферного тиску. Зміна тиску з висотою, баричний ступінь. Причини зміни тиску Планетарні закономірності розподілу тиску на підстилаючій поверхні і у вільній атмосфері. Центри баричної дії атмосфери (циклони та антициклони).

Повітряні маси

Поняття про повітряну масу, формування повітряних мас. Теплі і холодні, морські і континентальні повітряні маси. Трансформація повітряних мас. Географічні типи повітряних мас. Атмосферні фронти.

Циркуляція атмосфери

Загальна циркуляція атмосфери і місцева циркуляція. Планетарна схема розподілу тиску і переважаючі вітри. Циркуляція атмосфери в тропічних і помірних широтах в приземному шарі і пануючі вітри: пасати, західні вітри і вітри помірних широт.

Погода і клімат

Елементи погоди. Карти погоди, їх аналіз. Короткотермінові і довготермінові прогнози погоди. Використання космічних спостережень для передбачення погоди. Значення прогнозів погоди.

Кліматоутворюючі фактори та їх аналіз цих факторів, особливості їх прояву в різних районах Земної кулі. Класифікація кліматів. Характеристика кліматичних поясів і областей. Вплив людської діяльності на клімат і його можливі негативні наслідки.

Гідросфера - частина географічної оболонки

Кругообіг води у природі. Великий і малий кругообіг. Значення кругообігу для географічної оболонки. Світовий водний баланс. Світовий океан – цілісне природне утворення. Тепловий режим Світового океану. Лід в океанах і морях.

Течії

Походження океанічних течій. їх класифікація. Теплі, холодні і нейтральні течії. Вітрові течії. Загальна схема поверхневих течій.

Водні маси і структурні зони

Поверхневі водні маси: екваторіальні, тропічні, помірні, полярні. Вертикальна структура водних мас: під поверхневі, проміжні, глибинні і придонні. Мінеральні, енергетичні і біологічні ресурси Світового океану.

Підземні води.

Класифікація підземних вод за умовами залягання. Підземні водоносні горизонти. Ґрунтові води і верховодка. Міжпластові води, їх характеристика. Артезіанські басейни. Джерела, їх типи і режим.

Річки

Річкові системи і їх типи. Швидкість течії. Витрата води у річці. Живлення і водний режим річок. Джерела живлення. Фази водного режиму. Режим рівнів у річках. Річковий стік і його характеристики. Фізико-географічні фактори стоку. Класифікація рік за джерелами живлення і водним режимом. Зональні типи водного режиму річок. Раціональне використання річок.

Озера і болота.

Озерні улоговини, їх походження і морфометричні характеристики. Водні маси озер. Озера евтрофні, оліготрофні і дистрофні. Раціональне використання озер. Типи боліт.

Льодовики.

Сучасне зледеніння Землі, його розміри і розташування. Умови виникнення і розвитку льодовиків. Живлення льодовиків і їх будова. Рух льодовиків. Морфологічні типи льодовиків.

Літосфера

Сучасні уявлення про літосферу, її формування. Основні риси земної поверхні, її вертикальна неоднорідність. Зміст понять «рельєф», «форми рельєфу». Планетарні мега-, макро-, мезо-, мікроформи рельєфу.

Рельєфоутворення

Формування рельєфу під впливом екзогенних процесів. Формування рельєфу під впливом ендегенних процесів. Поняття про геотектуру, морфоструктуру, морфоскульптуру.

Основні елементи планетарного рельєфу: материка і западини океанів. Рельєф суходолу. Морфоструктура, основні типи гірської та рівнинної морфоструктури. Гірський рельєф геосинклінальних, епігеосинклінальних і епіплатформених областей. Рівнинний рельєф. Класифікація гір (за генезисом).

Рельєф два Світового океану

Основні геотектури дна океану: океанічні рівнини і гори. Особливості прояву ендегенних процесів на дні океану. Активні тектонічні зони. Формування в них рельєфу. Морфоструктура дна Світового океану.

Морфоскульптура

Класифікація морфоскульптури суходолу за провідним рельєфоутворюючим процесом.

Флювіальний рельєф. Кріогенний рельєф. Еоловий рельєф. Карстовий рельєф. Гляціально-нівальний рельєф. Рельєф берегів.

Жива речовина у географічній оболонці

Загальна характеристика біосфери. Її горизонтальна і вертикальна структура. Вчення Вернадського про біосферу. Біологічний кругообіг речовини і енергії. Поняття про біогеоценози й екосистеми. Розподіл живих організмів: у Світовому океані та на материках.

Географічна оболонка. Географічне середовище і суспільство

Географічна оболонка, визначення поняття, її межі. Загальні закономірності будови і розвитку географічної оболонки: єдність і цілісність, кругообіг речовини і енергії, ритмічність, полярна асиметрія. Основні фактори і закономірності горизонтальної і вертикальної диференціації географічної оболонки. Ярусність.

Проблема взаємодії суспільства і природи. Географічне середовище і географічна оболонка. Значення географічного середовища для суспільного виробництва. Вплив людського суспільства на географічне середовище в різні етапи розвитку суспільства.

Критерії

оцінювання за результатами складання вступного додаткового іспиту із Загального землезнавства

Допущений	Студент правильно, повно та аргументовано розкриває всі питання, демонструє вміння самостійно аналізувати теоретичний матеріал, досконало володіє географічною номенклатурою та термінологією, викладає матеріал чітко і логічно.
Не допущений	Студент не розкриває зміст питань з географії, не в змозі їх аналізувати і послідовно і логічно викласти, допускає помилки, не володіє географічною номенклатурою та термінологією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багров, М. В. Землезнавство : [Підручник] / М. В. Багров, В. О. Боков, І. Г. Черваньов. – К. : Либідь, 2018. – 464 с.
2. Воловик, В. М. Загальне землезнавство. Практикум (літосфера, біосфера, географічна оболонка, розвиток географічної науки) : [Навчальний посібник] / В. М. Воловик. – Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2019. – 196 с.
3. Воловик, В. М. Історія географічних досліджень : [Навчальний посібник] / В. М. Воловик. – Вінниця : О. Власюк, 2018. – 176 с.
4. Воловик, В. М. Тріада життя (біосфера, етносфера, ноосфера) : [Навчальний посібник] / В. М. Воловик. – Вінниця : Велес, 2013. – 120 с.
5. Врублевська О. О. Астрономія (конспект лекцій) / О. О. Врублевська, О. П. Гордейчук. – Одеса, 2020. – 66 с.
6. Гомзяков, А. В. Общее землеведение : [Учебник] / А. В. Гомзяков, Г. К. Осипов. – Т. 1. – СПб.: ИГК ВКА имени А.Ф. Можайского, 2017. – 198 с.
7. Григорьев, А. А. Космическое землеведение / А. А. Григорьев, К. Я. Кондратьев. – М.: Наука, 1985. – 160 с.
8. Гришанков, Г. Е. Введение в физическую географию. Предмет и метод / Г. Е. Гришанков. – К. : Знання, КОО, 2016. – 249 с.
9. Калесник, С. В. Общие географические закономерности Земли / С. В. Калесник. – М.: Мысль, 1970. – 284 с.
10. Коротцев О. Н. Астрономия для всех / О. Н. Коротцев. – СПб. : Издательский Дом «Азбука-Классика», 2018. – 384 с.
11. Космос : [Альманах] / Под рук. Капицы С. П. – М. : «В мире науки», 2016. – 224 с.
12. Криволицкий А. Е. Голубая планета : (Земля среди планет. Географический аспект) / А. Е. Криволицкий. – М. : Мысль, 1985. – 335 с.
13. Мильков, Ф. Н. Общее землеведение / Ф. Н. Мильков. – М. : Высшая школа, 1990. – 236 с.
14. Олійник, Я. Ю. Загальне землезнавство : [Підручник] / Я. Б. Олійник, Р. П. Федоришак, П. Г. Шищенко. – К. : Знання-Прес, 2018. – 342 с.
15. Савцова, Т. М. Общее землеведение : [Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Т. М. Савцова. – М. : Издательский центр «Академия», 2013. – 416 с.
16. Савчук, Р. І. Землезнавство / Р. І. Савчук. – Рівне: Ліста, 1998. – 260 с.
17. Селивестров, Ю.П. Землеведение / Ю.П. Селивестров, А.А. Бобков. – М.: Издательский центр «Академия», 2014. – 304 с.
18. Серия «Эрудит». Физическая география. – М.: ООО «ТД «Издательство Мир книги», 2016. – 192 с.
19. Федоришак, Р. П. Загальне землезнавство : [Навчальний посібник] / Р. П. Федоришак. – К. : Вища школа, 2015. – 223 с.